

MIHAILO PALOV

IDEJNE OSNOVE PLANOVA I PROGRAMA OSNOVNOG
VASPITANJA I OBRAZOVANJA U NARODNOOSLOBODILAČKOM
RATU NA TERITORIJI VOJVODINE

Ima izvesne simbolike u odluci Saveta akademija nauka i umetnosti Jugoslavije da se u ovoj, jubilarnoj, godini održi naučni skup čiji je predmet »Prosveta i školstvo u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji naroda i narodnosti Jugoslavije«. Naime, navršavaju se četiri decenije od Prvog i Drugog zasedanja AVNOJ-a koja su, kao što znamo, izuzetno značajna za utemeljenje socijalističke zajednice naroda i narodnosti Jugoslavije. Ne manje su ova zasedanja, naročito drugo, značajna i za oblast vaspitanja i obrazovanja mladih na oslobođenim teritorijama. Jedan od osnovnih zaključaka Drugog zasedanja AVNOJ-a bio je da će ovo najviše političko telo sa prerogativima izvršne vlasti naroda preko odgovarajućih organa, pre svega putem Prosvetnog odseka Izvršnog odbora AVNOJ-a, uticati na to da se »podigne prosvetni nivo stanovništva«. ¹ Razumljivo, prema odluci i utvrđenim zadacima, Prosvetni odsek je, zajedno sa narodnooslobodilačkim odborima, bio nosilac organizacije celokupnog kulturnog i prosvetnog rada i života na oslobođenim teritorijama. Delatnost odseka na oslobođenim teritorijama bila je usmerena naročito na borbu protiv nepismenosti, zatim na otvaranje i rad narodnih osnovnih škola i na ostvarivanje kulturno-političkih zadataka narodnih univerziteta. Značajno je s tim u vezi naglasiti da je ovaj odsek, na čijem se čelu nalazio kao prvi poverenik Pavle Savić, u tadašnjim teškim ratnim uslovima »izradio nekoliko uputstava, nastavnih programa i radio na sređivanju i proširivanju mreže ovih ustanova«. ² Sa postepenim formiranjem zemaljskih antifašističkih veća na pojedinim oslobođenim teritorijama naše zemlje i stvaranjem odgovarajućih prosvetnih odseka, delatnosti Prosvetnog odseka IO AVNOJ-a se proširuju na sve oslobođene oblasti.

Kada se samo ovo ima u vidu, opravdano se može naglasiti da naša zemlja spada u izuzetno retke zemlje u vreme II svetskog

rata u kojoj su se u uslovima često neravnopravnih borbi sa premoćnim neprijateljem ostvarivali značajni rezultati u idejno-političkom obrazovanju i vaspitanju boračkog sastava, u opismenjavanju stanovništva, kao i u ostvarivanju, pre svega, zadataka osnovnog školovanja najmlađih. Podaci iz toga vremena pokazuju da je u Hrvatskoj u leto 1943. godine nastava izvođena u 295 osnovnih škola, a u 1944. i na početku 1945. u svega 1398 osnovnih škola.³

Za vreme narodnooslobodilačke borbe nije zapostavljeno ni osnovno školovanje učenika mađarske, češke i italijanske narodnosti. Slično je stanje u Srbiji, gde, na primer, na početku narodne revolucije u okolini Užica nastava teče u brojnim selima na oslobođenoj teritoriji. U oslobođenim naseljima Srema se već 1943. godine nastava ostvaruje u više od trideset osnovnih škola*. Takve podatke nalazimo i u vezi sa radom osnovnih škola u Sloveniji gde su 21. aprila 1942. godine na prvom sastanku učitelja u Suhoj Krajini razrađena uputstva za rad u osnovnim školama u oslobođenim naseljima. U Bosni i Hercegovini se 1942. godine nastava u osnovnim školama na oslobođenim teritorijama izvodi u naseljima u podnožju Kozare, Podgrmeča i drugim selima Bosanske krajine. Značajno je spomenuti da je u novembru 1943. godine održana konferencija prosvetnih radnika u Mrkonjić-gradu na kojoj je razmatran nastavni plan i program za osnovne škole.

Prema postojećim uslovima i mogućnostima u delatnosti Prosvetnog odseka nisu zapostavljeni ni zadaci koji su ostvarivani u vezi sa otvaranjem, odnosno radom srednjih škola, naročito gimnazija. Samo u Hrvatskoj su 1944. godine radile 33 razne srednje škole i gimnazije, a u Splitu je počela da radi i Viša pedagoška škola. U nekoliko srednjih škola nastava je ostvarivana i u Sloveniji, kao i u Crnoj Gori.⁴

Valja, najzad, imati u vidu da je i u ratnim uslovima, gde god je to bilo moguće, nastava na nivou osnovnog i srednjeg obrazovanja obezbeđivana i u zbegovima naših izbeglica u Egiptu i u Italiji.

Ova, za tadašnje uslove, relativno razgranata vaspitno-obrazovna i kulturno-prosvetna delatnost zasnivala se na promenama koje su u ratnim uslovima bile moguće u nastavnom planu i programu. Te su promene ostvarivane uz uvažavanje stavova Izvršnog odbora AVNOJ-a i Prosvetnog odseka u kojima je jasno izražen zahtev o vaspitanju mladih u duhu bratstva i jedinstva, ravnopravnosti naroda i narodnosti koji su svojom borbom i krvlju utemeljili i obezbeđivali ostvarivanje i u oblasti obrazovanja i vaspitanja principa na kojima se zasniva i današnja socijalistička samoupravna Jugoslavija i njen sistem obrazovanja i vaspitanja mladih i odraslih. Za promene u nastavnom planu i programu škola, pre svega osnovnih, u kojima su ostvarivani vaspitno-obrazovni zadaci, značajno je da su nastojanja bila usmerena veoma jasno na to da u sadržajima obrazovanja dođe do izražaja ideologija koja je bila i ostala u osnovi oslobodilačke borbe i socijalističke izgradnje naroda i narodnosti Jugoslavije.

Savez komunista Jugoslavije je u mnogim svojim dokumentima ne samo potvrđivao vrednost stavova o obrazovanju i vaspitanju mladih i odraslih, već ih je i dalje razrađivao, konkretizovao i usklađivao sa zadacima socijalističke samoupravne izgradnje naše zemlje. Stoga se i pouzdano može govoriti o trajnosti principa i stavova donetih za oblast vaspitanja i obrazovanja u vreme narodnooslobodilačke borbe naših naroda i narodnosti i njihovom bezrezervnom uvažavanju i danas, posle četiri decenije razvoja socijalističke Jugoslavije.

U brojnim studijama, raspravama su konstatovane i analizirane misli druga Tita o vaspitnom značenju etničkih vrednosti narodnooslobodilačke borbe naših naroda i narodnosti, što se ne može zaobići ni u uslovima ostvarivanja savremenog organizovanja i ostvarivanja zadataka vaspitavanja i obrazovanja mladih i odraslih u socijalističkoj samoupravnoj Jugoslaviji.

U vezi sa prethodnim razmatranjima i konstatacijama, valja istaći da su već u pismu Pokrajinskog narodnooslobodilačkog odbora Vojvodine (PNOOV) od 10. decembra 1943. godine, koje je upućeno svim narodnooslobodilačkim odborima u Vojvodini, date detaljne informacije o najznačajnijim odlukama Drugog zasedanja AVNOJ-a u vezi sa daljim zadacima i radovima NOO-a. Shodno sadržini i odlukama Drugog zasedanja AVNOJ-a u spomenutom pismu⁵ se u odeljku o propagandno-kulturnom radu, pored ostaloga, naglašava da »NOO ne smeju zanemariti ni propagandni i kulturno-prosvetni rad«. Ranije je spomenuto da se u oslobođenim naseljima Srema nastavno-vaspitni rad ostvarivao u više od 30 osnovnih škola. To se vidi i iz sadržine ovog pisma u kome se ističe da se »po našim selima u Sremu, oslobođenim od fašističke vlasti... već uvodi i školska nastava i stvaraju se kulturno-prosvetni odbori«⁶. S tim u vezi u sledećoj rečenici se konstatuje da se »u Banatu, Bačkoj i Baranji ne mogu... zasad još preduzimati takvi zadaci, ali se mogu stvarati kulturno-prosvetni odbori, poveriti jednome članu NOO-a najspособnijem za to, odgovornost za taj rad«⁷. Jedan, naizgled neprimetan detalj u ovom pismu nedvosmisleno upućuje na ostvarivanje sasvim konkretnih obaveza u radu na izmenama u sadržajima obrazovanja ne samo u osnovnoj školi, već i u drugim stupnjevima obrazovanja. Naime, u pismu se upozorava na to da »treba činiti protivtežu mađarskom uticaju kroz škole ili lažnom srpskom duhu u službi okupatora...«⁸ Ta je konstatacija već u tom vremenu obavezivala prosvetne radnike — vaspitače mladih na smišljenu i kontinuiranu delatnost usmerenu na razvijanje svesti mladih u duhu ideologije NOB naroda i narodnosti naše zemlje i na vaspitanje mladih za odanost i vezanost za principe ravnopravnosti, bratstva i jedinstva naroda i narodnosti ne samo jugoslovenske zajednice, već i za poštovanje metoda koji ne mogu da se osuđuju na privremenu prevlast okupatora — fašističkih osvajača, bez obzira o kojoj je zemlji reč. I u tome, smatramo, već i u navedenoj rečenici valja videti težnju za vaspitavanjem mladih, pored ostaloga, u duhu internacionalizma.

Idući tragom daljih direktiva i uputstava GNOOV-a za rad kulturno-prosvetnih odbora i saradnju sa političkim organizacijama, u pismu od 28. marta 1944. godine nalazimo upozorenje prema kome, s obzirom na otežani rad škola u oslobođenim naseljima, »... ne treba forsirati otvaranje škole, da ne bi dovodili u opasnost decu i učitelje«. I dalje, okružnim i sreskim kulturno-prosvetnim odborima u Sremu u pismu od 2. aprila 1944. godine skreće se pažnja na to da »... ukoliko bi i negde škola i proradila, za sad ne treba činiti pokuse s modernim metodama nastave, nego davati deci osnovne pojmove iz prirodnih nauka, geografije i savremenih događaja, po mogućstvu nadovezano na slobodarske tradicije naših naroda«. ¹⁰ Kulturno-prosvetni osek GNOOV-a u svom pismu od 28. aprila 1944. godine ponovo upozorava okružne i sreske kulturno-prosvetne odbore u Sremu da i pored toga što neke osnovne škole u rumskom i zemunskom srezu rade »... ne treba po svaku cenu forsirati otvaranje škola, da ne bi dovodili u opasnost decu i učitelje«. ¹¹ Ponovljena konstatacija odnosno upozorenje u razmaku samo od mesec dana svedoči o potrebi, s jedne strane, realizacije bitnih zadataka osnovnog školovanja u slobodnim naseljima Srema, ali u isto vreme, s druge strane, ona uverava o brizi za očuvanje života najmlađih i njihovih vaspitača i po cenu smanjivanja školskih obaveza u slučaju upada fašističkih vojnih snaga. U tome valja videti dalji dokaz humanosti naše narodnooslobodilačke borbe.

U takvim uslovima koji su ovde samo fragmentarno navedeni, partizanski učitelji Srema, boreći se zajedno sa narodom protiv neprijatelja — misleći često više o bezbednosti dece, nego o sopstvenoj — smogli su snage da pristupe i ostvarivanju izmena u nastavnom planu i programu, odnosno u sadržajima obrazovanja i vaspitanja mladih u osnovnoj školi. Neke odluke Prosvetnog odseka Izvršnog odbora AVNOJ-a značajne za rad na konkretizaciji tog dokumenta spomenute su ranije. Ovde je potrebno ukazati na još neke. Naime, još u vreme najžešćih borbi za nacionalno i socijalno oslobođenje Jugoslavije utvrđen je princip demokratskog karaktera vaspitanja i obrazovanja i neophodnost podizanja na viši nivo kulture, obrazovanosti, najširih narodnih masa. S tim je principom povezan tesno i stav prema kome u slobodnoj Jugoslaviji treba svim građanima obezbediti besplatno školovanje. ¹² Ne manje je značajan stav odnosno odlučnost da se obaveznost osnovnog školovanja dece oba pola ostvaruje od 6. do 14. godine života.

Procenjivanje idejnih osnova sadržaja vaspitanja i obrazovanja u školama, posebno u ustanovama osnovnog školovanja ne može se zamisliti bez uvažavanja principa koji je utvrđen u vreme održavanja Drugog zasedanja AVNOJ-a, a odnosi se na ostvarivanje nastavno-vaspitnog rada na maternjem jeziku učenika, bez obzira na »... narodnost, rasu i vjeroispovest«. ¹³ Ovaj princip u svom idejnom i društveno-vaspitnom značenju nije ništa izgubio od svoje vrednosti ni u našim danima, kao ni zahtev o ravnopravnosti oba pisma u obrazovno-vaspitnoj delatnosti i u svakodnevnom ži-

votu. Valja ovde napomenuti da se u Uputama za rad na prosvjetnom sektoru Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a jasno utvrđuje da »... sve nacionalne grupe u našoj zemlji imaju pravo nastave na materinskom jeziku. U mjestima gdje se nalazi dovoljan broj djece neke nacionalne grupe (barem 25), moraju se otvoriti škole na njihovu jeziku.«¹⁴ Za mnogonacionalnu zajednicu, kakva je naša zemlja, i za dosledno i kontinuirano ostvarivanje principa ravnopravnosti u svim oblastima razvoja i zajedničkog življenja, spomenuta sadržina Uputa ima i danas, posle četiri decenije postojanja jugoslovenske socijalističke zajednice, pored značenja egzistencijalnog karaktera, veoma konkretno vaspitno-obrazovno značenje i kada se misli na sadržinu obrazovnog rada u čitavom sistemu vaspitanja i obrazovanja i ne manje kada mislimo na svakodnevno kontinuirano delovanje na ličnost mladih u cilju njihovog pripremanja i osposobljavanja za život i stvaralačke aktivnosti u ovoj našoj, po nacionalnom sastavu, šarolikoj socijalističkoj samoupravnoj zajednici.

U vezi sa idejnom zasnovanošću ne samo sadržaja vaspitanja i obrazovanja već i čitavog sistema u ovoj oblasti, nije moguće ni ovom prilikom zaobići stav odnosno odluku iz vremena NOB-e koja se odnosi na eliminisanje prepreka prelaza mladih iz jednog u drugi tip srednje škole. Nesumnjivo je to složen problem na čijem rešavanju radimo blizu četiri decenije, a veoma intenzivno od 1970. odnosno od 1974. godine, kada je na Desetom kongresu u vezi s tim bilo dosta reči, a zauzeti su i nedvosmisleni stavovi. Spomenuta odluka iz vremena NOB-e trebalo bi i danas doslednije da se uvažava pošto je ona nezaobilazna u ostvarivanju jedinstvenog školskog sistema u kome takva odluka sadrži i donosi dalekosežne obaveze i u odnosu na sadržaje vaspitanja i obrazovanja, posebno kada se misli na realizovanje kontinuiteta u sistemu vaspitanja i obrazovanja i na eliminisanje dugo održavanog tzv. stupnjevitog obrazovanja u kome su živele (a i danas još dobrim delom egzistiraju) prepreke koje su smetnja stvaranja i u idejnom smislu jedinstvenog sistema obrazovanja i konačnog otklanjanja pojava dualizma u njemu. Ili, barem, njegovog svođenja na minimum.

Za procenjivanje idejnih osnova sadržaja vaspitanja i obrazovanja mladih i odraslih, kako su one postavljene u magistralskom pravcu još u vreme NOB-e, značajan je i stav koji je svim radnicima u ovoj oblasti poznat. Reč je o svetovnosti nastave, vaspitanja i obrazovanja u celini. Naime, u vreme narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije naših naroda i narodnosti jasno je istaknut zahtev da religijsko vaspitanje i obrazovanje nije obavezno, ali je u isto vreme tada uvažavano mišljenje roditelja o tome da li žele da njihova deca uče, ili da ne uče veronauku. S tim u vezi, u već spominjanom radu Mihajla Ogrizovića, naglašava se, uz puno uvažavanje stava Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a da »... vjerski odgoj ne smije dovesti dotle da učenici precjenjuju svoju, a potcjenjuju druge vjere, jer vjera... ne smije da dijeli čovjeka od čovjeka«¹⁵. Ovaj stav je identičan sa stavom u Uput-

stvima nastavnicima za rad u osnovnim narodnim školama koja je izdao Prosvetni odbor AVNOJ-a 25. XII 1942. godine.

Navedeni principi, stavovi i zahtevi nalazili su se u osnovi i dogovora učitelja — partizana koji je održan 9. septembra 1943. godine u Miškovcima (Subotiče) u Sremu. Tada je i usvojen nov, izmenjen nastavni plan i program za osnovnu školu. U Uputstvima Prosvetnog odbora (odseka) AVNOJ-a nastavnicima u osnovnim narodnim školama izdatih, kako je malo pre spomenuto, 25. XII 1942. godine konstatuje se, pored ostaloga sledeće: »U osnovnim narodnim školama odobravaju se predavanja svih nastavnih predmeta, po nastavnom planu i programu koji su važili do 6. aprila 1941. godine sa ograničenjem za nastavu istorije i geografije«¹⁶. Stoga je i njegova sadržina u odnosu na predratni nastavni plan i program, naročito u istoriji i geografiji, a delimično i u nastavi maternjeg jezika, sadržavala dosta novina, a u osnovi svojoj bio je prilagođen i zasnovan na idejnim osnovama borbe naših naroda i narodnosti za nacionalno i socijalno oslobođenje. Novine se odnose, pre svega, na obaveze učitelja da pristupačnim načinom i oblicima objašnjenja, najmlađe upoznaju sa principima borbe KPJ protiv fašističke okupacije i za oslobađanje zemlje. U nastavnom programu je, takođe, predviđeno upoznavanje dece sa stavovima KPJ o nacionalnom i seljačkom pitanju, kao i o konspiraciji i o držanju najmlađih pred narodnim neprijateljem.

U spomenutim Uputstvima Prosvetnog odbora (odseka) AVNOJ-a utvrđuje se cilj nastave istorije u sledećoj formulaciji: »... upoznavanje učenika s razvojem naših naroda u prošlosti i sadašnjosti i vaspitavanje u narodnooslobodilačkom nacionalnom duhu«¹⁷. Za nastavu zemljopisa kao cilj se utvrđuje »poznavanje oslobođenih i neoslobođenih zemalja u kojima naši narodi žive i razvijanje bratstva u borbi za opšte narodno oslobođenje«¹⁸. U programu za nastavu maternjeg jezika utvrđuje se, pored ostaloga, da ona treba da »... razvije u učeniku svijest o narodnoj ravnopravnosti i narodnom bratstvu«¹⁹. S tim u vezi učiteljima se daje uputstvo da koriste članke odnosno štiva izvan čitanki i da pri tome vode birgu o tome da ona budu u skladu sa duhom, ciljem i smernicama narodnooslobodilačke borbe naših naroda.

Iz upoređivanja sadržine nastavnog programa za osnovne škole na oslobođenoj teritoriji Srema sa sadržinom nastavnog programa koji je za narodne osnovne škole u Jugoslaviji primenjivan uoči II svetskog rata, mogu se izvesti sledeća zapažanja. U nastavi zemljopisa za III razred se posebno naglašava potreba upoznavanja učenika sa istočnim i zapadnim Sremom, a naročito se naglašava potreba upoznavanja učenika sa Fruškom gorom u vezi sa borbama koje su u njenim prostranstvima vodili partizanski odredi sa fašističkim neprijateljem.²⁰ Iako se u spominjanim Uputstvima Prosvetnog odbora AVNOJ-a daju okviri programa za nastavu istorije u III i IV razredu osnovne škole, u nastavnom programu usvojenom u Miškovcima 9. septembra 1943. godine, istorija se kao predmet ne spominje. Verovatno je da su učitelji u vezi sa nastavom istorije uvažavali programske okvire date u Uputstvima, kao

i objašnjenja koja se odnose naročito na programske delove o narodnooslobodilačkoj borbi naših naroda protiv fašizma odnosno imperijalizma, a naročito ona objašnjenja koja govore o tome da škola ima »svim svojim bićem...« da se prilagodi narodnooslobodilačkoj borbi i da škola »... mora naučiti svoje vaspitanike da im sloboda postane neophodan uslov za život«²¹. Otuda, verovatno, i konstatacija da »iz nastavnog plana i programa...« treba eliminisati »... sve što je ma i najmanje mirisalo na fašističku i buržoasku ideologiju...«²² U suštini je prihvatljiva konstatacija Mihajla Ogrizovića u kojoj se ističe da se »... istorijsko gradivo mora izučavati na podlozi stroge nacionalne ravnopravnosti, slobode i bratstva svih naroda Jugoslavije, tako da ono obuhvati, ukratko, sadašnjost i prošlost svih naroda«²³, što je nesumnjivo i uvažavano u ostvarivanju nastavno-vaspitnih zadataka zahvaljujući, pre svega, radu odabranog učiteljskog kadra (prvenstveno iz reda boraca NOV i POJ) i njegovom pripremanju putem pedagoških tečajeva za ostvarivanje raznovrsne, složene i u mnogim prilikama opasne aktivnosti ne samo u nastavnoj, već i u idejno-političkoj delatnosti u koje su se ovi hrabri ljudi uključivali nesebično i uz brojna odricanja samopožrtvovano.

Nije patetično niti bismo želeli da se shvati kao emotivni odnos prema idejnim odnosno marksističkim vrednostima koje su u vreme narodnooslobodilačke borbe naših naroda i narodnosti ugrađivane u sadržaje vaspitanja i obrazovanja najmlađih naše zajednice na oslobođenim teritorijama, a ipak se ne možemo oteti misli i želji da bi bilo neophodno da se kontinuirano i veoma odgovorno vraćamo odlukama i stavovima koji su u tim teškim ali herojskim danima donošeni o vaspitanju i obrazovanju. Uvereni smo da na istorijske događaje toga vremena kao vaspitača mladih još uvek ne gledamo kao na »učiteljicu života«.

NAPOMENE

¹ Prvo i drugo zasjedanje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, Prezidijum Narodne skupštine FNRJ Beograd 1953, strana 58

² Škola i odgoj u narodnoj revoluciji, PKZ Zagreb 1965, strana 6.

³ N.d., strana 8.

U »Omladinskoj borbi«, organu Saveza komunističke omladine se, pored ostalog, u broju od 17. XI 1941. godine upućuje poziv: »Organizujte analfabetske tečajeve da u vašim selima nema nepismenih, da svi mogu čitati knjige i naše novine, biltene, proglase i objave, da mogu saznati potpunu sliku o sebi i o borbi koja se danas vodi...« (Omladinska borba 1941—1944, Zagreb, str. 17—18).

* »Godine 1942. u Srijemu učitelji u oslobođenim selima rade u škola s pionirima u duhu oslobodilačke borbe, sastavljaju program rada i prilagođavaju ga životu osnovnih škola, ciljevima i zadacima revolucije«. (M. Ogrizović, Školstvo i prosvjeta u toku NOB-e na oslobođenom teritoriju Jugoslavije, Zbornik za historiju školstva i prosvjete, 9. Zagreb 1975, strana 12).

⁴ N.d, strana 10

⁵ Glavni NOO Vojvodine (GNOOV) 1943—45. Izbor i objašnjenja Jelena Popov. Arhiv Vojvodine, Sremski Karlovci. Institut za izučavanje istorije Vojvodine. Muzej socijalističke revolucije Vojvodine Novi Sad — Sremski Karlovci 1977, strana 18.

⁶ N. d., strana 18.

⁷ N.d., strana 18.

⁸ N.d., strana 18.

⁹ N.n.m., strana 46.

¹⁰ N.n.m., strana 46—47.

¹¹ N.n.m., strana 70.

¹² Prema radu M. Ogrizovića: Osnovi principa školstva i prosvjete u Narodnoj revoluciji. Pedagoška stvarnost, Novi Sad 1957, broj 4, strana 301—305.

¹³ Navedeni rad M. Ogrizovića, strana 302.

¹⁴ Navedeni rad, strana 303.

¹⁵ Navedeni rad M. Ogrizovića, strana 304—305.

¹⁶ Radoslav Čurić: Prosvetna i kulturna aktivnost tokom narodnooslobodilačkog rata u Vojvodini. Matica srpska Novi Sad, 1969, strana 180.

¹⁷ R. Čurić, n.d., strana 180.

¹⁸ Isto, strana 181.

¹⁹ Isto, strana 182.

²⁰ Isto, strana 183.

²¹ Isto, strana 181.

²² Živko Pucarević: Osnove partizanske kulture i prosvete (u knjizi »Revolucionarna trajanja«. Iskustva i putevi, Novi Sad NIRO »Misao« 1981, strana 68.

²³ M. Ogrizović: O djelovanju Prosvjetnog odsjeka IO AVNOJ-a (u Zborniku »Škola i odgoj u narodnoj revoluciji« PKZ Zagreb 1965), strana 16.

MIHAILO PALOV

THE IDEOLOGICAL BASIS OF EDUCATION CURRICULA DURING THE NATIONAL LIBERATION WAR ON THE TERRITORY OF VOJVODINA

A very important fact for the development of the socialist system of education and moral upbringing in liberated Yugoslavia is that the Second Session of the Antifascist Council of National Liberation of Yugoslavia passed a decision to raise, by way of the Department for Education, and as much as possible in wartime conditions, the level of education and culture on the liberated territories. In this regard Yugoslavia is a unique example in Europe in which, during the war, elementary, some vocational, and even some grammar schools worked on liberated territories. Elementary schools worked on the liberated territories of Croatia, Bosnia and Hercegovina, Srem during 1942—1943, while in Srbija they worked as early as 1941. In 1944, 33 secondary schools worked in Croatia and instruction also began at the Advanced Teachers' Training School in Split.

In Srem, in 1943 more than 30 elementary schools worked in the liberated towns and villages. In this the role of the Province Committee of the National Liberation Committee of Vojvodina was important.

As much as possible, parallel with these changes were made in the teaching curricula in keeping with the principles and aims of the national liberation struggle of the nations and nationalities of Yugoslavia. Special attention was devoted to basing the education and moral upbringing of the youngest generation on the ideological and political principles of the National Liberation War. Instruction was carried out by teachers, who were mostly also partisans, while young people-members of the League of Communist Youth of Yugoslavia-were taken from the ranks of fighters and trained for work in elementary schools through short teachers' training courses.

It is understandable that in wartime conditions, texts printed in newspapers and children's magazines were often used as »textbooks«.

The basic principles established for education and moral upbringing during the war (brotherhood and unity of the nations and nationalities of Yugoslavia, democratism of education, the use of the languages of the nations and nationalities on an equal basis in teaching etc.) have been carried out for four decades in socialist self-management Yugoslavia.

